

Okręt na mieliźnie Pogłębiające się problemy ukraińskiej gospodarki

Tadeusz Iwański

Sięgający niemal 18% spadek PKB w pierwszych trzech miesiącach br. (w porównaniu z analogicznym okresem ub.r.) potwierdził, że ukraińska gospodarka znalazła się w zapaści. W ciągu ostatnich czternastu miesięcy ukraińska waluta prawie trzykrotnie straciła na wartości wobec dolara, inflacja w kwietniu osiągnęła poziom 61% (w stosunku rok do roku), co pogłębiło zubożenie społeczeństwa i osłabiło popyt wewnętrzny. Kryzys wywołany jest głównie zniszczeniem przemysłu ciężkiego i infrastruktury w ogarniętym wojną Donbasie, nad którym Kijów utracił kontrolę, a także drastycznym spadkiem handlu zagranicznego (o 24% w minionym roku i o 34% w I kwartale br.), przede wszystkim z najważniejszym partnerem gospodarczym – Rosją (-43%). Konsekwencje konfliktu negatywnie odbiły się także na wynikach dwóch kluczowych sektorów ukraińskiej gospodarki: rolnictwa i metalurgii, które odpowiadają za około 50% ukraińskiego eksportu.

Odpowiedzią rządu na kryzys jest przede wszystkim zmniejszenie kosztów związanych z utrzymaniem Donbasu oraz zwiększanie obciążeń finansowych mieszkańców i przedsiębiorstw. Brakuje zdecydowanych reform systemowych, w tym antykorupcyjnych, które zahamowałyby defraudację środków państwowych, a zarazem ułatwiły prowadzenie działalności gospodarczej. Na przeszkodzie reformom stoją głównie brak determinacji ich przeprowadzenia, tradycyjna na Ukrainie opieszałość biurokracji, a także coraz liczniejsze nieporozumienia między partiami tworzącymi koalicję parlamentarną. Nieliczne pozytywne zmiany, jak urealnienie cen na energię oraz dyscyplina budżetowa (w I kw. br. dochody do budżetu wzrosły o 25%, choć częściowo jest to skutkiem dewaluacji) dokonywane są pod presją Międzynarodowego Funduszu Walutowego, który od reform uzależnia wypłatę kolejnych rat kredytu w wysokości 17,5 mld USD. Pomimo wsparcia zachodnich donatorów instytucjonalnych oraz poszczególnych państw niebezpieczeństwo bankructwa Ukrainy pozostaje realne. nierozwiązana jest bowiem kwestia restrukturyzacji 15 mld USD zadłużenia zagranicznego, gdyż zagraniczni posiadacze ukraińskich obligacji nie godzą się na częściowe umorzenie długów. Ustabilizowanie finansów Ukrainy zależy jednak przede wszystkim od tego, czy na wschodzie kraju nie zostaną wznowione aktywne działania wojenne. Wydaje się, że jedynie utrzymanie konfliktu w obecnym stanie zamrożenia, wraz z systematycznym wprowadzaniem reform systemowych i sukcesem w negocjacjach z kredytodawcami, pozwoli powstrzymać ukraińskie finanse przed dalszą degradacją.

Cyfry ze znakiem minus

Aktualne wskaźniki makroekonomiczne pokazujące stan ukraińskiej gospodarki świadczą o tym, że gwałtowne pogorszenie sytuacji w ostatnim

kwartale minionego roku utrzymało się również w pierwszych miesiącach br. Spadek PKB w 2014 roku wyniósł 6,8% (w ostatnim kwartale – 14,8%), zaś w I kwartale 2015 roku przyspieszył do 17,6%. Na koniec marca br. łączny

dług publiczny sięgnął niemal 95% PKB (ponad 1,5 biliona hrywien, tj. ponad 61 mld USD), a inflacja wyniosła 25%, w kwietniu zaś wzrosła do 61% (w porównaniu z kwietniem 2014 roku). Z powodu wojny w Donbasie – najbardziej zindustrializowanym regionie Ukrainy – oraz utraty Krymu spadek produkcji przemysłowej Ukrainy w 2014 roku wyniósł prawie 11%. W I kwartale br., w porównaniu z okresem trzech pierwszych miesięcy ubiegłego roku, wyniósł zaś 21,4%, na co największy wpływ miał poziom produkcji w obwodzie donieckim i ługańskim, który w tym okresie pokazywał dalszy spadek, odpowiednio o 52,5% i 88%. Dodatkowo, poważnym problemem na Ukrainie pozostaje znaczny spadek wartości hrywny – od początku lutego 2014 roku do końca lutego br. ukraińska waluta osłabła wobec amerykańskiego dolara z 8 do 30 hrywien za 1 USD, a w następnych miesiącach nieznacznie wzrosła, a kurs ustabilizował się na poziomie około 21 hrywien.

Spadek ukraińskiego PKB w ostatnim kwartale 2014 roku wyniósł 14,8%, w pierwszym kwartale 2015 roku przyspieszył do 17,6%.

Deprecjacja waluty jest jedną z przyczyn poważnego kryzysu ukraińskiego sektora bankowego. Zakończone w listopadzie ub.r. stress testy 35 największych ukraińskich banków pokazały, że sektor ten jest w głębokim kryzysie. Potwierdzeniem tej diagnozy było uznanie przez regulatora za niewypłacalne 33 banków w minionym roku i kolejnych 25 – w I kwartale br. (w tym Delta Bank wchodzący do pierwszej piątki największych ukraińskich banków). Obserwowane od połowy marca wzmocnienie hrywny (do 21–22 hrywny za 1 USD w drugiej połowie maja) było możliwe m.in. dzięki radykalnym działaniom administracyjnym Narodowego Banku Ukrainy¹ oraz udzieleniu wsparcia finansowego

¹ T. Iwański, Władze ratują hrywnę, *Analizy OSW*, 4.05.2015.

przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy². Zgodnie z prognozami Narodowego Banku Ukrainy, spadek PKB w całym br. wyniesie 7,5%³, wzrost ma się rozpocząć od IV kwartału, a w 2016 roku osiągnąć poziom 3%. MFW zakłada recesję w br. na poziomie 9%⁴. Spadek nie będzie większy jedynie w przypadku wdrażania reform i utrzymania się rozejmu na wschodzie kraju, natomiast ewentualna ponowna eskalacja konfliktu będzie skutkować dalszym pogarszaniem się sytuacji gospodarczej Ukrainy.

Nowe kredyty i niepewna restrukturyzacja starych

Od bankructwa ratują Ukrainę zachodnie instytucje finansowe. Zgodnie z wyliczeniami instytutu Case-Ukraine od maja 2014 roku do maja 2015 roku MFW, UE, Bank Światowy, USA oraz rządy Kanady i Japonii udzieliły Ukrainie łącznie 14,2 mld USD⁵ pomocy. Jednak to współpraca z MFW ma fundamentalne znaczenie dla kruchej stabilności ukraińskiej gospodarki. 11 marca Rada Dyrektorów podjęła decyzję o udzieleniu Ukrainie kredytu w wysokości 17,5 mld USD w ramach czteroletniego programu Extended Fund Facility. Program ten w lutym br. zastąpił obowiązujący od kwietnia 2014 roku dwuletni program *stand-by* o wartości 17 mld USD, w ramach którego Ukraina otrzymała 4,6 mld USD. W zamian za nową, czteroletnią formułę wsparcia finansowego z MFW Ukraina zobowiązała się do podjęcia działań zmierzających do stabilizacji sytuacji gospodarczej oraz przeprowadzenia reform strukturalnych. W bieżącym roku Kijów może otrzymać nawet 60% przyznanej sumy; pierwsza transza w wysokości

² R. Sadowski, Nowy program pomocy MFW dla Ukrainy, *Analizy OSW*, 12.02.2015.

³ Członek Rady Narodowego Banku Ukrainy Roman Szpek dopuścił nawet spadek o 9%, ВВП України к концу 2015 года упадет на 9% - НБУ, *zn.ua*, 25.05.2015.

⁴ IMF Statement on Discussions with Ukraine on First Review under the Extended Fund Facility Arrangement, Press Release, No. 15/243, May 31, 2015.

⁵ Ціна держави: популярна економіка. Україна отримала ще €250 млн від ЄС, 23.04.2015.

5 mld została wypłacona 13 marca. Wypłata kolejnej – około 2,5 mld USD może nastąpić już w czerwcu–lipcu, jest to uzależnione od pozytywnych rezultatów rozmów o restrukturyzacji ukraińskiego długu zagranicznego (około 15,5 mld USD). Negocjacje w tej sprawie, mające na celu m.in. wydłużenie terminu i zmianę warunków spłaty, rozpoczęły się w kwietniu. Rząd liczy na osiągnięcie wstępnego porozumienia do końca czerwca. Za pozytywny prognostyk można uznać to, że państwowy Ukreximbank doprowadził do przedłużenia spłaty obligacji o wartości 750 mln USD i terminie zapadalności 27 kwietnia o kolejne trzy miesiące. Obecnie uzyskano zgodę zachodnich kredytodawców, w tym międzynarodowych funduszy inwestycyjnych, takich jak Franklin Templeton, na przedłużenie terminu spłaty i obniżenie stawki procentowej. Zarazem umorzenie sporej części zobowiązań, czego domaga się ukraińskie Ministerstwo Finansów, zostało odrzucone. Wywołało to ostrą reakcję Kijowa; w celu wywarcia presji na kredytodawców 19 maja Rada Najwyższa przyjęła ustawę dającą rządowi i władzom lokalnym możliwość wstrzymania spłaty i obsługi długu zagranicznego, ocenianego na 30 mld USD w ciągu najbliższych czterech lat. Wśród wskazanych w dokumencie zobowiązań uwzględniono także 3 mld USD z tytułu wykupionych przez Rosję w grudniu 2013 roku dwuletnich obligacji zaciągniętych przez administrację Wiktora Janukowycza. Władze Rosji wielokrotnie powtarzały, że nie zgodzą się na ich restrukturyzację, co jest działaniem obliczonym na rozbięcie solidarności zewnętrznych kredytodawców Ukrainy, którzy nie chcą zgodzić się na częściowe umorzenie zadłużenia w sytuacji, gdy nie miałyby ono obejmować długu wobec Rosji.

Kluczowy czynnik Donbasu

Pod kontrolą separatystów znajduje się około 2,5% terytorium kraju (nie licząc Krymu), w tym regiony najbardziej uprzemysłowione i zurbanizowane. Ocenia się, że separatysty kontrolu-

ją tereny, które w przeszłości odpowiadały za 9% ukraińskiego PKB, 12% potencjału przemysłowego oraz 14% eksportu⁶. Jest to główny powód katastrofalnego stanu ukraińskiej gospodarki i fatalnych wskaźników makroekonomicznych.

W zaistniałej sytuacji władze w Kijowie kontynuują politykę „zamrażania” konfliktu w Donbasie i stopniowego ograniczania finansowania regionu z budżetu centralnego⁷.

Umowa z MFW ma dla Ukrainy kluczowe znaczenie, ale wypłata kolejnych transz uzależniona jest od implementacji reform i restrukturyzacji starych kredytów.

Po wstrzymaniu jesienią transferów socjalnych dla mieszkańców, którzy nie przerejestrowali się na tereny pozostające pod kontrolą Kijowa, rząd wstępnie zdecydował o wstrzymaniu od 1 kwietnia br. do końca roku dostaw gazu⁸. Od 10 kwietnia zaprzestano także opłacać rosyjskie dostawy energii elektrycznej na okupowane terytoria w Donbasie⁹, od 1 maja zaś wyłączono te terytoria z ukraińskiego rynku energii elektrycznej i zabroniono zawierania kontraktów kupna-sprzedaży energii między terytoriami kontrolowanymi i niekontrolowanymi przez władze centralne¹⁰.

Jednocześnie brak kontroli na części Donbasu oraz faktyczne zrywanie więzi instytucjonalno-finansowych z regionem sprawiają, że w sezo-

⁶ Эксперти: українська економіка досягла дна. Далі лише шлях нагору, *Hołos Ameryki*, 7.05.2015.

⁷ Szerzej: T. Iwański, Razem, ale osobno? Polityka Kijowa wobec Donbasu. *Komentarze OSW*, 6.02.2015.

⁸ Про затвердження прогнозного балансу надходження та розподілу природного газу в Україні на 2015 рік, *Rozporządzenie Gabinetu Ministrów Ukrainy nr 410-p*, 15.04.2015.

⁹ В. Пиріг, Україна припинила платити за електрику, яку Росія постачає в зону АТО, *Zaxid.net*, 20.04.2015.

¹⁰ Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, *Rozporządzenie Gabinetu Ministrów Ukrainy nr 263*, 7.05.2015.

nie grzewczym 2015–2016 Ukraina może mieć poważny deficyt węgla wysokokalorycznego, wykorzystywanego przez połowę ukraińskich elektrowni do produkcji energii elektrycznej. Na obecnym etapie we władzach Ukrainy widoczny jest brak konsensusu w kwestii dostaw tego surowca z terenów „separatystycznych”.

W 2014 roku obroty handlowe z Rosją – wciąż najważniejszym partnerem handlowym – skurczyły się o 43%, w I kw. br. o 63% (rok do roku).

Środowiska związane z prezydentem Poroszenką, m.in. szef prezydenckiej administracji Borys Łożkin i gubernator obwodu donieckiego Ołeksandr Kichtenko, opowiadają się za zawarciem stosownych kontraktów, natomiast przeciwko tej idei występuje m.in. związany z premierem Arsenijem Jaceniukiem szef MSW Arsen Awakow¹¹. Ostateczna decyzja będzie zależać od rozwoju sytuacji militarnej w Donbasie. Można jednak przypuszczać, że w przypadku utrzymania się *status quo* oraz częściowej odbudowy infrastruktury kolejowej do połowy sierpnia, gdy trzeba będzie rozpocząć uzupełnianie składów węgla przy elektrowniach (potrzeby są szacowane na 2,5–3 mln ton), Kijów usankcjonuje współpracę z separatystami w tej sferze.

Załamania w handlu zagranicznym

Sparaliżowanie produkcji na obszarach objętych działaniami wojennymi oraz dewaluacja hrywny były głównymi czynnikami negatywnie wpływającymi na handel zagraniczny Ukrainy. Ukraińska gospodarka w minionych latach, a częściowo także obecnie, jest uzależniona od rynków zewnętrznych, około połowy PKB kraju wytwarzają branże eksportowe. Choć na koniec minio-

nego roku Ukraina zanotowała dodatnie saldo w wysokości 3,8 mld USD¹², wynik ten spowodowany był przez drastyczny spadek importu towarów, o 28%; (głównie z Rosji: aż o 45%), eksport zaś spadł o 13,5% (do Rosji o 34%).

Choć Rosja w dalszym ciągu pozostaje głównym partnerem handlowym Kijowa, odpowiadając w ub.r. za 18% eksportu i 23% importu Ukrainy, jej znaczenie w obu tych segmentach w ostatnim roku w dalszym ciągu spadało, odpowiednio o 5,5% i 7,2%. W sumie w 2014 roku obroty handlowe z Rosją skurczyły się aż o 43%. Głównymi tego przyczynami były agresywna polityka Moskwy, w tym gospodarcza, wyrażająca się w nakładaniu na Ukrainę szeregu restrykcji handlowych oraz okresowym odcięciem dostaw gazu¹³, a także zmniejszenie przez Ukrainę zakupów tego surowca od Gazpromu oraz dramatycznie kurcząca się produkcja przemysłowa w obwodach objętych działaniami wojennymi (o 31,5% w obwodzie donieckim i 42% w ługańskim), w tym w tamtejszych sektorach maszynowym i metalurgicznym, zorientowanych na rynek rosyjski. Negatywne tendencje, wskutek utrzymujących się napiętych relacji politycznych, były kontynuowane także w I kw. br., gdy wymiana towarowa z Rosją zmalała o kolejnych 63%, w porównaniu z analogicznym okresem roku minionego.

Dodatknie wskaźniki ukraińskiego handlu zagranicznego obserwowane są w relacjach z UE, jednak tempo wzrostu jest niższe od oczekiwanego. Sprzedaż ukraińskich towarów na rynki UE w 2014 roku wzrosła jedynie o 2,6% (31,5% udział w strukturze eksportu Ukrainy), w tym do Polski o 4%, pomimo jednostronnego przyznania przez Brukselę w kwietniu ub.r. tzw. Autonomicznych Preferencji Handlowych, zgodnie z którymi wiele ukraińskich towarów obłożonych jest zerową stawką celną. Kurczący się eks-

¹¹ АП виступила за економічну співпрацю з окупованим Донбасом, *lb.ua*, 30.04.2015.

¹² W tym podrozdziale dane za: Państwowa Służba Statystyki Ukrainy; www.ukrstat.gov.ua

¹³ Szerzej na temat przyczyn spadku obrotów handlowych z Rosją zob. T. Iwański, *Gospodarka Ukrainy w cieniu wojny, Komentarze OSW*, 8.10.2014; wskazane tam czynniki hamujące wymianę pozostają aktualne.

port do UE w drugiej połowie minionego roku spowodowany był dodatkowo niewystarczającym przeorientowaniem ukraińskiej produkcji na unijne rynki, nie wszyscy ukraińscy producenci zdążyli bowiem dostosować standardy do wymogów UE oraz zbudować sieć kontrahentów.

Wojna w Donbasie spowodowała spadek produkcji przemysłu metalurgicznego w pierwszym kwartale tego roku o 26% i eksportu o 29%.

Wyniki całości handlu zagranicznego towarami za I kwartał br. potwierdziły negatywne tendencje w gospodarce. W porównaniu z analogicznym okresem minionego roku eksport spadł o 33%, a import o 36,5%. Zarazem jednak dane za ten okres uwidoczniły pewne pozytywne zjawiska. Utrzymało się pozytywne saldo obrotów handlowych w wysokości ponad 384 mln USD, zaś trend spadkowy eksportu i importu został wyhamowany. O ile bowiem w styczniu br., w porównaniu z grudniem, obroty handlowe w dalszym ciągu drastycznie spadały, w lutym nastąpiła stabilizacja, zaś w marcu zanotowano nieznaczne odbicie (poniżej 1% w odniesieniu do poprzedniego miesiąca). Pozwala to założyć, że w przypadku utrzymania się kruchego rozejmu na wschodzie kraju, potencjał spadku zostanie wyczerpany, co otwórzy drogę do powrotu na ścieżkę wzrostu.

Metalurgia i rolnictwo – problemy lokomotyw ukraińskiej gospodarki

Naruszenie więzi ekonomicznych Ukrainy z okupowaną częścią Donbasu negatywnie wpływa nie tylko na prognozy dla przemysłu węglowego, ale także na powiązany z nim i kluczowy dla gospodarki Ukrainy przemysł metalurgiczny. Jeszcze w 2014 roku gałąź ta wygenerowała prawie czwartą część dochodów z eksportu, choć produkcja stali spadła aż o 17% (do

27 mln ton), żeliwa o 15% (do 25 mln ton), a produktów walcowanych o 18% (25 mln ton)¹⁴. W pierwszym kwartale br. spadek produkcji osiągnął poziom już 26%, w tym okresie wyeksportowano jedynie 4 mln ton stali, o 29% mniej niż rok wcześniej. Wyniki przedsiębiorstw metalurgicznych pogarszały się już od kilku lat, czego powodem było m.in. nie najlepsza koniunktura na rynkach światowych oraz zapóźnienie technologiczne ukraińskich przedsiębiorstw. Wydarzenia na wschodniej Ukrainie przyczyniły się do gwałtownej degradacji tej gałęzi przemysłu. W rezultacie wojny w Donbasie duże kombinaty metalurgiczne, m.in. w Doniecku (Donieckstal), Jenakijewie czy Ałczewsku, były zmuszone do okresowego zawieszenia działalności (pierwsze dwa odpowiednio w kwietniu i w lutym wznowiły działalność, ostatni zapowiada to w maju). Inne, jak znajdujące się na terenach kontrolowanych przez Kijów: MMK im. Iljicza czy Azowstal w Mariupolu ograniczyły produkcję z powodu niedostatku surowca i zniszczenia linii kolejowych, zaś po unieruchomieniu w połowie maja, wskutek ostrzału separatystów, jednej z największych w Europie koksowni w Awdijiwce odbudowa mocy produkcyjnych została dodatkowo utrudniona. Oprócz spadku produkcji w br., negatywnie na wynikach ukraińskiego hutnictwa odbiją się także tendencje na rynkach międzynarodowych. W marcu br. światowe ceny rudy żelaza osiągnęły najniższy poziom od dekady¹⁵ – 49,5 USD za tonę, a ponad 70% produkcji ukraińskich kombinatów przeznaczonych jest na eksport, głównie do Chin i Rosji. Według szacunków, już cena rudy na poziomie 60 USD za tonę z trudem pokrywa średnie koszty jej produkcji na Ukrainie¹⁶. Wojnę w Donbasie oraz spadek cen światowych już dotkliwie odczuli czołowi ukraińscy producenci. 9 kwietnia największy koncern metalurgiczny na Ukrainie, należący do Rinata Achmetowa i Wa-

¹⁴ Dane instytucji Metalurhprom, <http://metallurgprom.org/?cat=18>

¹⁵ Iron Ore's 10-Year Low Not Slowing China Production Push, *Bloomberg Business*, 31.03.2015.

¹⁶ Чим загрожує обвал цін на руду?, *Forbes*, 11.12.2014.

dyma Nowinskiego Metinvest ogłosił częściowe bankructwo i rozpoczęcie negocjacji z wierzycielami w sprawie spłaty części obligacji.

Negatywne tendencje w przemyśle metalurgicznym uwypukliły inny trend w ukraińskiej gospodarce, jakim jest wzrost znaczenia sektora rolno-przemysłowego oraz rosnący udział eksportu produkcji rolnej, przede wszystkim zbóż. W ciągu dwóch pierwszych miesięcy br. udział ten stanowił 39% i zwiększył się o 9% w porównaniu z analogicznym okresem minionego roku¹⁷.

Według najbardziej pesymistycznych scenariuszy, zakładających niekorzystne warunki pogodowe, zbiory na koniec 2015 roku mogą spaść o 15–20%.

O potencjale sektora świadczy to, że w 2014 roku, pomimo zmniejszenia obszaru zasiewów w porównaniu z rokiem 2013 o 4,6% oraz utraty Krymu, wzrost urodzaju zbóż i roślin strączkowych wyniósł 2,4%. Szczególny wzrost odnotowały zbiory pszenicy o 9,9% oraz jęczmienia o 23%, spadek zaś kukurydza o 7,8%, jednak nie wpłynął on na dochody z eksportu z powodu negatywnej dynamiki cen na ten produkt na rynkach światowych. Pozwoliło to uzyskać w 2014 roku rekordowe zbiory na poziomie 63,7 mln ton zbóż i roślin strączkowych. Rekordowy był również rok handlowy 2013–2014, podczas którego Ukraina wyeksportowała 32,1 mln ton zbóż, stając się drugim, nie licząc UE jako całości, największym eksporterem zbóż na świecie po USA¹⁸. Dobry rezultat został osiągnięty nie tylko dzięki sprzyjającym warunkom pogodowym, ale również wskutek pogarszającej się, ale stabilnej i przewidywalnej do początku jesieni sytuacji gospodarczej na Ukrainie oraz w ukraińskim sektorze bankowym.

¹⁷ <http://economics.unian.ua/agro/1072359-analitiki-ukrajinskiy-eksport-zalishitsya-agrarno-spryamovanim.html>

¹⁸ Д. Денков, Сезон зернотрейдера, *Економічна Правда*, 4.08.2014.

Na przełomie 2014 i 2015 roku sytuacja się jednak dramatycznie pogorszyła, a ukraińska gospodarka stanęła na progu bankructwa. W celu ratowania sytuacji gospodarczej i kursu hrywny władze Ukrainy wprowadziły szereg regulacji, które w praktyce utrudniają działalność przedsiębiorstwom sektora rolnego. Rząd wprowadził m.in. 10-procentowe cło importowe na niektóre produkty wykorzystywane w kampanii siewnej, zaś bank centralny podniósł bazową stopę referencyjną do 30%, co zwiększyło koszty kredytów. W znowelizowanym Kodeksie Podatkowym zwiększono także presję podatkową na producentów sektora rolno-spożywczego, wskutek czego średnia opłata na rzecz państwa z 1 ha wzrosła z 6 hrywien w 2014 roku do 115 w br.¹⁹. Powyższe czynniki powodują, że wydatki na wiosenne prace polowe znacząco wzrosły z powodu podwyżek cen na paliwo, częściowo importowane nasiona, środki ochrony roślin, nawozy oraz maszyny rolnicze i części zamienne do nich, a możliwość uzyskania środków kredytowych uległa znacznemu ograniczeniu. Spowodowało to, że wiosenna kampania siewna została przeprowadzona głównie ze środków własnych – bądź w niepełnym wymiarze²⁰, bądź przy użyciu niższej jakości nasion i nawozów – co przekłada się na spadek urodzaju. Z powodu konfliktu między rządem i oligarchą Dmytro Firtaszem negatywnie kształtują się także perspektywy jesiennej kampanii siewnej. Należący do Firtasza koncern Ostchem, który kontroluje m.in. dwa istotne dla rynku zakłady azotowe w Czerkasach i Równem, ogłosił pod koniec maja wstrzymanie produkcji²¹, co może spowodować deficyt nawozów i konieczność importowania ich droższych odpowiedników. Według najbardziej pesymistycznych scenariuszy, zakładających niekorzystne warunki pogodowe, zbiory na koniec 2015 roku mogą spaść o 15–20%.

¹⁹ Р. Чараїатов, Кабмін збільшив податкове навантаження на АПК в 20 разів, *RBK-Ukraine*, 23.03.2015.

²⁰ Według stanu na 1 maja powierzchnia siewna kultur jarych była mniejsza o 20% niż rok wcześniej.

²¹ Фірташ зупинив роботу двох своїх заводів, *espresso.tv*, 28.05.2015.

Tym samym nie uda się powtórzyć rekordowych zbiorów zbóż i roślin strączkowych z roku minionego, ich poziom będzie niższy i wyniesie prawdopodobnie 50–55 milionów ton.

Bezprecedensowo trudna sytuacja polityczna i gospodarcza państwa sprawiła także, że część wielkich gospodarstw, tzw. agrolądów, będących siłą napędową sektora rolnego, znalazło się na progu bankructwa. Główną przyczyną jest wywołana deprecjacją hrywny niemożność obsługi kredytów, przede wszystkim w obcej walucie, które były masowo pozyskiwane w latach ubiegłych w celu zwiększenia banku ziemi i rozwoju przedsiębiorstw. Pierwszy negatywny sygnał miał miejsce w sierpniu 2014 roku, gdy koncern Mrija (piąty pod względem wielkości areалу na Ukrainie), ogłosił, że nie jest w stanie spłacić w terminie obligacji na sumę 400 mln USD²². Z brakiem płynności finansowej borykają się największe ukraińskie holdingi, w tym największy – Ukrlandfarming, który zakończył ubiegły rok stratą w wysokości 261 mln USD, a jego obecne zobowiązania oceniane są na 1,7 mld USD²³. W maju br. notowane na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych KSG Agro ogłosiło, że miniony rok zakończyło ze stratą 40 mln USD, a zobowiązania stanowią już 92% wartości aktywów.

Wnioski

Erozja ukraińskiej gospodarki rozpoczęła się już w 2012 roku i była skutkiem braku reform oraz grabieżczej polityki poprzednich ekip rządzących, przede wszystkim obozu Wiktora Janukowycza. Rosyjska agresja na Ukrainę w drastyczny sposób ujawniła te systemowe problemy i stała się głównym powodem obecnego załamania ekonomicznego. Nie tyl-

ko bowiem doprowadziła do degradacji najbardziej zindustrializowany region kraju, nad którym Kijów obecnie nie sprawuje kontroli, ale także zainicjowała zapaść całego systemu gospodarczego, uniemożliwiając normalne funkcjonowanie ukraińskich przedsiębiorstw skonfrontowanych z deprecjacją ukraińskiej waluty, zniszczeniem infrastruktury i cykli produkcyjnych oraz brakiem środków na inwestycje.

W II poł. br. wskaźniki makroekonomiczne będą lepsze, jednak wynikać to będzie z niskiej bazy porównawczej, a nie realnie poprawiającej się sytuacji.

Obecne władze Ukrainy, choć zmuszone do działania w bezprecedensowych warunkach, opieszale przygotowują reformy strukturalne i nie prowadzą realnych działań na rzecz demontażu oligarchicznych podwalin państwa. Ponadto zachodnia pomoc finansowa jest zbyt skromna w stosunku do potrzeb, a wypłata kolejnych transz każdorazowo uzależniona od decyzji kredytodawców. W rezultacie wsparcie to może być niewystarczające i uchroni Ukrainę od konieczności ogłoszenia bankructwa jedynie w przypadku utrzymania się kruchego rozejmu w Donbasie.

Ukraina musi obecnie liczyć przede wszystkim na siły własnych przedsiębiorców, szczególnie małego i średniego biznesu, ponieważ z powodu sytuacji w Donbasie znaczne inwestycje zagraniczne są wykluczone, podobnie jak i odzyskanie rynku rosyjskiego. W tym celu potrzebne są jednak odważne działania deregulacyjne oraz pierwsze sukcesy w walce z korupcją²⁴, ponieważ podjęte dotychczas inicjatywy na tych polach są niewystarczające.

Należy zakładać, że w kolejnych kwartałach podstawowe wskaźniki makroekonomiczne

²² Problemy Mriji były także związane z niejasnymi i prawdopodobnie niezgodnymi z prawem operacjami finansowymi właścicieli. Zob. m.in. Д. Денков, Боргові проблеми „Мрії”: кінець близько, *Економічна правда*, 30.01.2015.

²³ Олег Бахматюк: Держимся на зубах, вижить бы, *Liga.net*, 14.05.2015.

²⁴ M. Jaroszewicz, P. Żochowski, Walka z korupcją na Ukrainie – początek długiego marszu, *Komentarze OSW*, 7.05.2015.

będą się poprawiać, jednak wynikać to będzie nie tyle z realnie poprawiającej się sytuacji gospodarczej, ile z niskiej bazy porównawczej oraz prawdopodobnego wyłączenia niekontrolowanej części Donbasu z ukraińskiej statystyki, jak to miało miejsce w przypadku Krymu po aneksji półwyspu. Obecnie bowiem dane te obliczane są w odniesieniu do analogicznego okresu w roku ubiegłym, gdy przemysł i infrastruktura Donbasu znajdowały się w znacznie lepszej kondycji (w I kwartale minionego roku region ten nie był jeszcze objęty wojną), a państwo czerpało większe zyski z tytułu podatków i eksportu. Pozytywny scenariusz dla Ukrainy zakłada wy-

hamowywanie spadków w II połowie br. i ustabilizowanie sytuacji gospodarczej, postępu we wdrażaniu reform wymaganych przez MFW łączącego się z planowym wypłacaniem przez Fundusz kolejnych transzy kredytu. Prawdopodobne wydaje się też uwięźnięcie sukcesem negocjacji z zachodnimi kredytodawcami w kwestii restrukturyzacji ukraińskiego długu. Jednocześnie, przy negatywnym rozwoju sytuacji – przede wszystkim militarnej na wschodzie kraju oraz fiasku restrukturyzacji zewnętrznych kredytów – Kijów może ogłosić bankructwo, co pogrąży kraj w kryzysie na nieprzewidywalny okres.

REDAKCJA MERYTORYCZNA: Adam Eberhardt,

Wojciech Konończuk

REDAKCJA: Katarzyna Kazimierska, Anna Łabuszewska

SKŁAD: Bohdan Wędrychowski

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

ul. Koszykowa 6a, 00-564 Warszawa

tel.: +48 | 22 | 525 80 00,

fax: +48 | 22 | 525 80 40

**Opinie wyrażone przez autorów analiz nie przedstawiają
oficjalnego stanowiska władz RP**

Zapraszamy na naszą stronę: www.osw.waw.pl